

F. M. Dostojevskij

OBJAV SRDCA

POVIEDKY, DENNÍKY, LISTY ŽENE

vydavateľstvo
nové mesto

Bratislava 2019

Vianočný stromček a svadba

Pred pár dňami som videl svadbu... Ale teraz nebude reč o nej! Radšej vám porozprávam o vianočnom stromčeku. Svadba je pekná, veľmi sa mi páčila, no druhý príbeh je lepší. Totiž, pri pohľade na tú svadbu som si nevdojak spomenul na vianočný stromček.

Bolo to takto. Asi pred piatimi rokmi ma v predvečer Nového roka pozvali na detský ples. Pozval ma istý významný činiteľ, ktorý mal také konexie a tak vedel kuť železo za horúca, že som si mohol myslieť, že detský ples bol iba zámenkou, aby sa rodičia neoficiálne, akoby náhodou spontánne zišli a podebatovali si o iných zaujímavých veciach.

Bol som tam cudzí a nemal som tam nijaké záujmy, takže som strávil večer dosť nezávisle. Bol tam ešte istý pán, tuším tiež bez dákeho rodokmeňa či rasy, no práve tak ako ja vhuhol do rodinného šťastia... Hneď mi udrhel do očí. Bol to vysoký, vychudnutý muž, celkom seriózny, celkom slušne oblečený. Navidomoči mu však vôbec nebolo do radovánok a rodinného šťas-

tia: keď zašiel dakde do kúta, hneď sa prestal usmievať a chmúril husté čierne obočie. Na celom bále nemal okrem domáceho pána nikoho známeho. Nebolo ťažké uhádnuť, že sa strašne nudí, ale statočne vydržal až do konca v úlohe dobre sa zabávajúceho šťastného človeka.

Potom som sa dozvedel, že je to istý pán z vidieka. Mal v hlavnom meste akúsi dôležitú, veľmi komplikovanú vec, a tak priniesol nášmu domácejmu pánovi odporúčajúci list, na základe ktorého ho náš pán domu vôbec nie *con amore*¹ protežoval a zo slušnosti pozval na svoj detský ples. Karty nehrali, cigarou ho neponúkli, do rozhovoru sa nik s ním nepúšťal, možno zďaleka poznali vtáka po perí, a tak bol môj pán nútený, len aby niekde podel ruky, pohľadzať si celý večer bokombrady. A bokombrady mal skutočne veľmi pekné. Hladkal si ich tak usilovne, že pri pohľade naňho prišla vám na um myšlienka, že najprv boli na svete bokombrady a až potom sa k nim pridala pán, aby si ich hladkal.

Okrem tejto postavy, ktorá svojsky prežívala účasť na rodinnom šťastí domáceho pána, otca piatich buclatých chlapcov, zapáčil sa mi ešte jeden pán. No ten už bol celkom iného

1 z lásky (*tal.*)

druhu. Bol to niekto. Volal sa Julian Mastakovič. Na prvý pohľad bolo vidieť, že je to vážený hosť a jeho vzťah k domácomu pánovi je taký ako vzťah domáceho k tomu pánovi, čo si pohládzal bokombrady. Domáci pán s manželkou ho zasypávali lichôtkami, obchádzali si ho, napájali ho, zahŕňali láskou a pozornosťou, vodili k nemu predstavovať svojich hostí, jeho však nevodili k nikomu. Zbadal som, že domácomu pánovi sa zaligotala v oku slza, keď Julian Mastakovič o večierku poznamenal, že zriedkakedy tak príjemne trávi čas.

V prítomnosti tej osoby som akosi dostal strach, a preto, len čo som sa pokochal deťmi, odišiel som do salónika. Bol úplne prázdny, a tak som sa usadil v kvetinovej besiedke domácej panej, ktorá tvorila polovicu izby.

Deti boli stále neuveriteľne milé a rozhodne nechceli byť ako „veľkí“, napriek všetkým dohováraniam guvernantiiek a mamičiek. Celý stromček vo chvíli obrali do poslednej salónky a stihli pokaziť polovicu hračiek prv, než sa dozvedeli, ktorá komu patrí. Podarený bol najmä istý čiernooký kučeravý chlapec, čo ma chcel zastreliť svojou drevenou puškou. No najväčšiu pozornosť vzbudila jeho sestra, asi jedenástočné dievčatko, pôvabné ako amorček, tichučké, zádumčivé, bledé, s veľkými, trocha vypúlenými očami. Deti ju dáko urazili, tak

odišla do toho istého salónika, kde som sedel aj ja, a začala sa v kúte hrať so svojou bábikou.

Hostia s úctou ukazovali na jej otca, bohatého nájomcu, a ktosi šeptom poznamenal, že dievčatko už má odložených tristotisíc vena. Obzrel som sa, aby som uvidel záujemcov o túto informáciu, a pohľad mi padol na Juliana Mastakoviča, ktorý s rukami založenými za chrbtom a s hlavou naklonenou trochu nabok, mimoriadne pozorne načúval, koho si tí páni v rečiach podávajú.

Potom som nemohol neobdivovať múdrosť domácich pri rozdávaní detských darčiekov. Dievčatko, čo už malo tristotisícruľové vena, dostalo najdrahšiu bábiku, potom nasledovali darčeky lacnejšie, podľa klesajúceho postavenia rodičov všetkých tých šťastných detí. Nakoniec, posledné dieťa, asi desaťročný chlapec, chudučký, drobný, pehavý, ryšavý, dostalo len knižku poviedok o majestáte prírody, o slzách dojatia a tak ďalej, bez obrázkov, ba aj bez farebného obalu. Bol to syn guvernanky detí domácich, istej úbohej vdovy, krajne zakríknutý a ustrašený chlapec. Mal oblečený kabátik z biednej bavlnenej látky. Keď dostal knižku, dlho chodil okolo iných hračiek, strašne rád by sa bol pohral s ostatnými deťmi, ale neodvážil sa. Zrejme už cítil a chápal svoje postavenie. Veľmi rád pozorujem deti. Nesmierne zaují-

mavý je ich prvý samostatný postoj k životu. Zbadal som, že ryško je taký očarený drahými hračkami iných detí, najmä divadielkom, že sa rozhodol zahrať si v ňom stoj čo stoj a za každú cenu. S úsmevom sa priplichtil k hrajúcim sa deťom, ešte aj svoje jablko dal tučnému chlapcovi, čo už mal zabalený celý batoh darčiekov, ba rozhodol sa ponosiť jedného na chrbte ako na koni, len aby ho neodohnali od divadla. Vzápätí ho však akýsi nezbedník poriadne zmlátil. Chlapec sa neodvážil zaplakať. Hneď sa objavila guvernanka, jeho mamička, a napomenula ho, aby neprekážal deťom pri hre. Chlapča vošlo do toho istého salónika, kde bolo dievčatko. To sa mu potešilo a obaja s veľkým zaujatím začali prezliekať drahú bábiku.

Sedel som už azda polhodinu v brečtanovej besiedke, načúval kusej reči ryšavého chlapčeka a krásavice s tristotisícovým venom, ktorí sa spolu hrali s bábikou, keď vtom vošiel do izby Julian Mastakovič. Využil škandalóznú scénu hádky detí a vytratil sa potichu zo sály. Zbadal som, že pred chvíľou veľmi zápalisto hovoril s oteckom budúcej bohatej nevesty, sotva sa s ním zoznámil, o výhodách akéhosi úradu pred iným. Teraz zadumane stál a akoby si čosi preratúval na prstoch.

„Slovom tristo... tristo,“ šepkal. „Jedenásť, dvanásť, trinásť a tak ďalej. Šestnásť – teda päť

rokov! Dajme tomu, že po štyri zo sto, to je dvanásť krát päť je šesťdesiat a z týchto šesťdesiatich... povedzme, summa summarum, že to bude o päť rokov – štyristo. Áno! Ale... ved lišiak sa nezastaví na štyroch stovkách. Možno berie osem alebo desať zo sto. No, povedzme, prinajlepšom päťstotisíc, to je isté. A zvyšok na výbavu, hm...“

Skončil úvahu, vysiakal sa a už chcel vyjsť z izby, keď zbadal dievčatko a zastal. Mňa za kvetináčmi nevidel. Zdalo sa mi, že je vrcholne vzrušený. Alebo tak naňho zapôsobili výpočty, alebo niečo iné, ale mädlil si ruky a nemohol obstáť na mieste. Jeho vzrušenie *nec plus ultra*² vzrástlo, zastal a vrhol dlhý, rozhodný pohľad na budúcu nevestu. Už-už chcel vykročiť, ale najprv sa poobzeral dokola. Potom sa po prstoch, akoby vinovato blížil k dieťaťu. S úsmevom podišiel k nemu, zohol sa a bozkal ho na hlávku. Dievčatko nečakalo prepad a vykričlo od ľaku.

„A čo tu robíte, milé dieťa?“ spýtal sa pošepky, obzerajúc sa a tľapkajúc dievčatko po líci.

„Hráme sa...“

„Aha? S ním?“ Julian Mastakovič pozrel na chlapca.

2 krajne (*lat.*)

„Ty choď, dušička, radšej do sály,“ povedal mu.

Chlapec mlčal a pozeral naňho vytreštenými očami. Julian Mastakovič sa zasa poobzeral vôkol a znova sa nahol k dievčatku.

„A čo to máte, bábiku, milé dieťa?“ spýtal sa.

„Bábiku,“ odvetilo dievčatko zamračene a trocha ostýchavo.

„Bábiku... A viete, milé dieťa, z čoho je vaša bábika?“

„Neviem,“ odvetilo dievčatko pošepky a hlboko sklonilo hlavu.

„Nuž, z handričiek, dušička. Ty choď, chlapec, do sály, k svojim vrstovníkom,“ povedal Julian Mastakovič a prísne pozrel na chlapca. Dievčatko a chlapec sa zamračili a chytili sa za ruky. Nechceli sa rozlúčiť.

„A či viete, prečo vám darovali túto bábiku?“ spýtal sa Julian Mastakovič.

„Neviem.“

„Nuž preto, že ste boli celý týždeň milé a bezúhonné dieťa.“

Tu sa Julian Mastakovič vrcholne vzrušený poobzeral dokola a stále stišujúci hlas, spýtal sa nakoniec sotva počuteľnými slovami, úplne zamierajúcimi od vzrušenia a netrpezlivosti:

„A budete ma ľúbiť, milé dievčatko, keď prídem na návštevu k vašim rodičom?“

Keď to Julian Mastakovič povedal, chcel ešte raz pobožkať milé dievčatko, ale ryško, vidiac, že dievčatko má slzy na samom kraji, chytil ho za ruky a rozfňukal sa od hlbokého súcitu s dievčatkom.

„Chod', ber sa odtiaľto, ta sa!“ hovoril Julian Mastakovič chlapčatú. „Ber sa do sály! K svojim vrstovníkom!“

„Nie, načo, len zostaň, vy chodte preč,“ ozvalo sa dievčatko, „dajte mu pokoj, nechajte ho!“ vravelo so slzami na samom kraji.

Ktosi zašramotil vo dverách, Julian Mastakovič hneď vystrel svoj impozantný driek, zľakol sa. Ale ryško sa zľakol ešte väčšmi Juliana Mastakoviča, nechal dievčatko a tíško sa súchajúc popri stene, prešiel zo salóna do jedálne. Aby nevzniklo podozrenie, Julian Mastakovič sa tiež pobral do jedálne. Bol červený ako rak, a keď pozrel do zrkadla, akoby sa sám pred sebou bol zahanbil. Možno sa zlostil sám na seba za svoju unáhlenosť a nedočkavosť. Možno ho tak uchvátil, tak navnadil jeho výpočet na prstoch, že nehľadiac na solídnosť a dôležitosť, rozhodol sa útokom si zaistiť pozíciu, nehľadiac na to, že vec mohla byť skutočne aktuálna v krajnom prípade o päť rokov. Vyšiel som za váženým pánom a uvidel som čudný výjav. Julian Mastakovič, celý červený od srdca a zlosti, strašil ryšavého chlapca, čo unikal pred ním

stále ďalej a ďalej, nevediac už, kam sa podieť od strachu.

„Prac sa, čo tu robíš, ber sa preč, ničomník! Chceš tu potiahnuť ovocie, ha? Ovocie tu kradneš? Choď, ty ničomník soľavý, ber sa k svojim rovesníkom!“

Preľaknutý chlapec sa odhodlal zo zúfalstva na krajný krok – pokúšal sa zaliezť pod stôl. Vtedy jeho prenasledovateľ, vrcholne rozpalený, vytiahol veľkú batistovú vreckovku a začal ňou šibať chlapca spod stola. No chlapča tam čupelo ako pena. Treba poznamenať, že Julian Mastakovič bol trocha tučný. Bol to človek vypasený, červený, telnatý, s bruškom, silnými stehnami, slovom, pevný a okrúhly ako oriešok. Zapotil sa, fučal a strašne očervenel. Nakoniec sa rozzúrnil do nepríčetnosti z veľkého rozhorčenia a možno (ktovie?) aj žiarlivosti. Na plné hrdlo som sa rozosmial. Julian Mastakovič sa obrátil a nehladiac na svoje postavenie, upadol do veľkých rozpakov. Vtedy z protíľahlých dverí vošiel domáci pán. Chlapča vyliezlo spod stola a oprašovalo si kolena a lakty. Julian Mastakovič sa poponáhľal s vreckovkou, ktorú držal za jeden cíp, k nosu.

Domáci pán pozrel trocha v nedorozumení na nás troch, ale ako človek svetaskúsený a berúci život vážne, hneď využil to, že nadábil na svojho hosta osamote.

„Tuto, prosím, je ten chlapec,“ povedal, ukazujúc na ryška, „za ktorého som mal česť prihovoriť sa...“

„Čo?“ odvetil Julian Mastakovič, lebo sa ešte celkom nestačil spamätať.

„Syn guvernanky mojich detí,“ pokračoval domáci pán prosebným tónom, „úbohá žena, vdova po istom statočnom úradníkovi, a preto... Julian Mastakovič, keby bolo možné...“

„Ach, nie, nie,“ ponáhlal sa hlasne Julian Mastakovič, „nie, prepáchte mi, Filip Alexejevič, v nijakom prípade to nie je možné. Pýtal som sa: niet voľného miesta, a keby aj bolo, tak už je naň desať kandidátov, čo majú väčšie právo ako on... Veľmi ľutujem, veľmi ľutujem...“

„Veľmi ľutujem,“ opakoval domáci pán, „skromný, tichučký chlapec...“

„Veľký nezbedník, ako pozorujem,“ odvetil Julian Mastakovič, hystericky kriviac ústa, „chod', chlapče, čo tu stojíš, chod' k svojim rovesníkom!“ povedal, obrátiac sa k chlapcovi.

A tu už nemohol vydržať a fľochol jedným okom na mňa. Ja som tiež nemohol vydržať a zasmial som sa mu rovno do očí. Julian Mastakovič sa hneď odvrátil a tak, aby som to počul, spýtal sa domáceho pána, kto je ten čudný mladík? Šepkajúc si, vyšli z izby. Videl som, ako potom Julian Mastakovič, počúvajúc domáceho pána, nedôverčivo krútil hlavou.

Keď som sa dochuti nasmial, vrátil som sa do sály. Tam veľký muž, v kruhu otcov a matiek rodín, i nášho domáceho pána a panej, čosi zápalisto vysvetľoval istej dáme, ku ktorej ho práve priviedli. Dáma držala za ruku dievčatko, s ktorým mal Julian Mastakovič pred desiatimi minútami výstup v salóniku. Teraz sa rozplýval chválou a nadšením nad krásou, talentovanosťou, pôvabom a dobrou výchovou milého dieťaťa. Navidomoči pochleboval mamičke. Matka ho počúvala div nie so slzami nadšenia, otec mal na perách úsmev. Domáci pán sa tešil záplave všeobjímajúcej radosti. Všetci hostia prejavovali pochopenie, ba aj deti museli prerušiť hry, aby nerušili rozhovor. Zo všetkých vyžarovala priam zbožná úcta.

Počul som potom, ako mamička zaujímavého dievčatka, dojatá do hĺbky srdca, vybranými výrazmi prosila Juliana Mastakoviča, aby jej preukázal mimoriadnu česť a obšťastnil ich dom svojou drahocennou prítomnosťou. Počul som, s akým nefalšovaným nadšením Julian Mastakovič pozvanie prijal a hostia, keď sa podľa bontónu rozišli, tiež sa rozplývali v dojímavých poklonách nájomcovi a nájomkyni, dievčatku, a najmä Julianovi Mastakovičovi.

„Je tento pán ženatý?“ spýtal som sa dost nahlas jedného zo svojich známych, čo stál najbližšie k Julianovi Mastakovičovi.

Julian Mastakovič vrhol na mňa spýtavý a zlostný pohľad.

„Nie,“ odvetil mi známy, rozhorčený do hĺbky srdca mojou netaktnosťou, ktorej som sa dopustil náročky...

Nedávno som išiel okolo ...ského chrámu, prekvapil ma dav a zhluk. Všade sa hovorilo o svadbe. Bol pochmúrny deň, začínalo mrholiť. Pretlačil som sa davom do kostola a uvidel som ženícha. Bol to maličký, okrúhly, dobre živý človečik s bruškom, celý vyparádený. Ustarostene pobehoval a rozkazoval. Napokon priletel chýr, že priviezli nevestu. Pretisol som sa zástupom a uvidel som krásavicu, pôvabnú ako jarný púčik. Bola však bledá a smutná. Hľadela roztržito, ba videlo sa mi, že má oči červené od nedávnych slz. Antická prísnosť každej črty tváre dodávala jej kráse akúsi vážnosť a vznešenosť. Avšak cez prísnosť a vážnosť, cez ten žiaľ, prebleskovali ešte prvé detské nevinné črty, presvitalo čosi nesmierne naivné, nedozreté, mladé a tuším nemo prosiace o zľutovanie.

Vraveli, že jej sotva minulo šesťnásť. Keď som pozorne pozrel na ženícha, zrazu som v ňom spoznal Juliana Mastakoviča. Presne päť rokov som ho nevidel. Pozrel som na ňu...

Bože môj! Začal som sa predierať o dušu von z kostola. V dave sa povrávalo, že nevesta je bohatá, že má päťstotisíc vena... a koľko ešte výbavy...

„Predsa bol výpočet správny!“ pomyslel som si a predral som sa na ulicu.

OBSAH

Na úvod (M. Baránková)	5
Chlapček u Krista na Vianoce	10
Vianočný stromček a svadba	17
Roľník Marej	30
Malý hrdina	39
Sen smiešneho človeka	96
Na margo Kronbergovcov	128
Pre nič za nič	144
Výber z listov F. M. Dostojevského	149
Život a tvorba F. M. Dostojevského	158

F. M. Dostojevskij

Objav srdca

Poviedky, denníky, listy žene

Z ruského originálu *F. M. Dostojevskij: Polnoje sobranije sočinenij v tridcati tomach*, Izdatelstvo Nauka, Lenigrad 1972 – 1990, vybrala, preložila, úvod a komentár k vybraným listom F. M. Dostojevského napísala

Marta Baránková

Obálku navrhol a graficky upravil

Michael Thomas Jurkovič

Vydalo Vydavateľstvo Nové mesto, s. r. o.,

Cablkova 10, 821 04 Bratislava

roku 2019 ako svoju 142. publikáciu

Editor a zodpovedný redaktor Michal Chuda

Druhé vydanie

172 strán

Z dodanej sadzby vytlačilo

Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov

ISBN 978-80-89621-42-2

nm.sk

knihy@nm.sk